

INTERVIEW Heks en schrijfster Susan Smit over wereldwijde golf van rehabilitatie

'Tijd voor eerherstel van al die geëxecuteerde heksen'

Met een beetje 'geluk' werd je eerst gewurgd, want anders ging je levend op de brandstapel. Of erger: je werd half gewurgd en daarna levend verbrand. Het is hoog tijd voor eerherstel van slachtoffers van de eeuwenlange heksenjachten, vindt schrijfster én heks Susan Smit. „Het is verschrikkelijk wat er is gebeurd.”

„
Waarom vrouwen als Kaag heks worden genoemd

(Susan Smit)

Annemarie de Jong
a.de.jong@medialhuis.nl

Noordwijk ■ „Ik ben al 23 jaar met het onderwerp bezig”, vertelt de Noordwijkse Susan Smit (49), die een boekenplank vol over heksen schreef. „In die jaren is er echt iets veranderd. Ik merk een ongehoofde bereidheid om te luisteren: 'Wat is er nou eigenlijk gebeurd tijdens die heksenvervolgingen?' Het zat gewoon niet in ons collectieve bewustzijn.”

Terug naar de vijftiende eeuw. De heksenjachten rolden zich uit over Europa. Volgens schattingen zijn er tot de achttiende eeuw vijftig- tot honderduizend heksen ter dood gebracht. En dan bezwaken er nog velen door foltering, verkrachting, of slechte omstandigheden tijdens de gevangenschap.

Er waren proeven om te testen of iemand heks was. Je werd met vingers en tenen aan elkaar vastgebonden in het water gegooit. Als je verdronk was je onschuldig. Als je bleef drijven belandde je op de brandstapel of het schavot. Of je moest op blote voeten over gloeiendhete kolen lopen. Kreeg je blaren dan was je onschuldig.

Ook de heksenwaag was in zwang. Een te laag gewicht betekende dat het om een heks ging. Ze moest immers licht genoeg zijn om op haar bezemsteel te vliegen. De bekendste Waag staat in Oudewater en is tegenwoordig een museum. Het was de enige plaats in Europa waar - onder auspiciën van Keizer Karel V - een eerlijk weegproces werd uitgevoerd. In Oudewater is nooit een heks veroordeeld.

Vrouwen werden gemarteld om een bekentenis af te dwingen. Als ze andere vrouwen als heks aanwezen stopte de beul. Of ze kregen strafvermindering. „Ze werden dan gewurgd op de brandstapel voordat de vlammen hen bereikten, zodat ze niet levend werden verbrand”, vertelt Smit. „Een heel smerige tactiek. Vrouwendiscriminatie werd op die manier succesvol ondermijnd.”

Verleidingen

Volgens de schrijfster was 85 procent van de slachtoffers vrouw. In het handboek 'Malleus maleficarum' van de heksenjagers werden vrouwen beschreven als 'leugenachtig, kwaadaardig, goedgelovig en onverzadigbaar geil'. „Er werd gezegd dat vrouwen gevoeliger

„
Deze mensen zijn op een afschuwelijke manier aan hun einde gekomen

(Susan Smit)

waren voor de verleidingen van de duivel. Misgeboorten, noodweer, mislukte oogsten en epidemieën; door bijgeloof kregen zij de schuld van allerlei ellende.”

De vrouwen die als heks werden aangewezen, waren opvallend vaak alleenstaand, ongetrouwd of weduwe. Ze waren vroedvrouw, genezeres en hadden kennis van planten, wortels, paddenstoelen en kruiden. Ze waren volgens Smit eigenzinniger, mondiger, lastiger, of losbandiger dan 'de kerk' gezond achtte. Soms waren ze bemiddeld. Dan werden ze afgeperst om een beschuldiging van hekserij af te kopen. Of ze waren juist afhankelijk van aalmoezen.

Vrouwenhaat

„Waarom met name vrouwen de zondebok waren? Het was een manier om vrouwelijke waarden - die in ieder mens bestaan - te onderdrukken. Beschuldiging van hekserij was een instrument van vrouwenhaat”, zegt Smit.

„De reden dat wij graag willen dat er meer bewustwording komt rondom heksenvervolgning is niet om die ellende weer omhoog te halen, of om slachtoffer te zijn als vrouw, of als de moderne heks die ik dan toevallig ben”, vervolgt ze. „Het gaat erom goed scherp licht om die ellende van nu te krijgen en op de vraag waarom vrouwen als Kaag, Merkel en Thatcher allemaal heks worden genoemd.”

„Bovendien is er nog zoiets als een collectief trauma dat zich van moeder op dochter heeft doorge-

zet. Op het moment dat je een trauma niet onder ogen ziet, kan het zijn werk blijven doen. Bovendien zijn er in het heden nog heksenjachten in verschillende Afrikaanse landen.”

Intussen hebben steeds meer regeringen, zoals van Schotland, Zwitserland, Noorwegen en Catalonië, slachtoffers van heksenvervolgingen gerehabiliteerd. Smit: „Wat zou het mooi zijn als Nederland volgt.”

Recent zijn in Amerika 350 jaar na dato nog twaalf mensen vrijgesproken van hekserij. In de zeventiende eeuw werden tijdens de heksenprocessen in de stad Salem in Massachusetts twintig mannen en vrouwen geëxecuteerd. Negentien werden er opgehangen, één man werd doodgedrukt met stenen en zeven stierven in gevangenschap. Zeker tweehonderd anderen werden verdacht.

Heksenmonument

Als voorzitter van de Stichting Nationaal Heksenmonument wil Susan Smit samen met bestuurders Manja Bedner en Bregje Hofstede donaties inzamelen om een gedenkplek voor slachtoffers van heksenjachten te realiseren. „Er zijn steeds meer lokale gedenkplekken, maar een algemene plek waar zij herdacht kunnen worden is er nog niet in Nederland. Als een fysiek monument in de openbare ruimte letterlijk plek inneemt, hopen wij dat het ook figuurlijk een plek gaat innemen in onze geschiedenis en bewustzijn. Zodat het ook beter op scholen wordt onderwezen.”

„Wij weten met de kennis van nu allemaal dat die mensen onschuldig waren. Maar dat is nog nooit uitgesproken. Terwijl we nu kunnen zeggen: 'Wij zien jullie leed en het was onrechtmatig'. Dat uitspreken is eerherstel. En meer hoeft niet. Ik ben niet uit op excuses van instanties van nu.”

„Heel vaak hoor ik: 'Moeten we het daar nu nog over hebben? Iets van zoveel eeuwen geleden?' Maar de vraag is: 'Waarom hebben we het er nu pas over?' Het is ongehoofde dat er nog steeds stropoppen met puntmutsen en bezemstelen tijdens carnaval en paasvuren worden verbrand. Heksenjachten zijn de enige massale moordpartijen waar we nu nog lollig over doen. Deze mensen zijn onschuldig op een afschuwelijke manier aan hun einde gekomen. Er is nul bewustzijn over. Het stereotype, de sprookjesheks zat in de weg. Maar dat gaat veranderen. Let maar op.”

In het Amerikaanse Salem werden inwoners opgehangen in bomen op beschuldiging van hekserij.

FOTO GETTY IMAGES

Gedenksteen voor Rebecca Nurse in Salem, geëxecuteerd wegens hekserij. FOTO GETTY IMAGES

BN'er Christina Curry herdacht de grote heksenjacht in Amsterdam op de brandstapel FOTO RICHARD MOUW

Witte bloemen voor heks

Op meer dan twintig plekken in Nederland worden zaterdag om 12.00 uur de heksenvervolgingen herdacht.

De actiedag is een initiatief van de Stichting Nationaal Heksenmonument. Op plekken waar tussen de vijftiende en achttiende eeuw heksenverbrandingen plaatsvonden worden witte bloemen gelegd. Er zijn herdenkingen in onder andere Amsterdam, Leiden, Oudewater, Den Haag en Amersfoort. In Europa werden vele tienduizenden mensen, vooral vrouwen, geëxecuteerd voor hekserij. Op een digitaal monument voor slachtoffers op de website van de stichting staan namen van inwoners uit onder andere Haarlem, Alkmaar, Leiden, Edam, Medemblik, Barsinghorn, Monnikendam, Egmond en Weesp.